

Työ- ja elinkeinoministeriölle

Pyydettyinä lausuntona hallituksen esityksestä eduskunnalle kotoutumisen edistämisestä annetuksi laiksi ja siihen liittyviksi laeiksi VN/31974/2021 2 Väestöliitto ry lausuu kunnioittaen seuraavaa:

Yleiset kommentit kotoutumislakia koskevaan lakiehdotukseen

Väestöliitto pitää kotoutumislakiin ehdotettuja muutoksia pääsääntöisesti myönteisinä ja kannatettavina.

Väestöliitto pitää myönteisenä sitä, että lain keskeinen tavoite on kotouttamispalvelujen tarjonnalla ja toimenpiteillä edistää maahanmuuttajien mahdollisuutta saavuttaa muun väestön kanssa yhdenvertainen asema yhteiskunnassa sekä oikeuksien että velvollisuuksien osalta.

Uudistuksen tavoitteeksi asetetut hyvät väestösuhteet ja maahanmuuttajien yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutumisen tulee Väestöliiton näkemyksen mukaan olla ohjaava periaate koko uudistusta koskevassa prosessissa.

Väestöliitto on omassa Kestävän väestönkehityksen Suomi -raportissaan vuonna 2020 asettanut tavoitteeksi, että Suomi on houkutteleva ja inhimillinen uusi kotimaa tänne muuttaville. Väestöliitto painottaa, että maahanmuuttajien perheenjäsenet ovat tervetulleita ja että puolisoiden kotouttaminen on olennainen osa perheen integroitumista. Kotoutuminen edellyttää yhteiskunnan vastaanottavuuden vahvistamista, mitä lakiehdotuksella nyt tavoitellaankin. Lain tarkoituksen toteuttamiseen käytännön viranomaistyössä ja palveluissa on suunniteltava ja sitä on seurattava ja arvioitava systemaattisesti. Palveluissa ja ihmisten arjessa myös järjestöjen työ on nivottava osaksi kotoutujien tarpeisiin vastaamista.

Lain valmisteluun liittyvät suunnitelmat kotoutumisen nopeuttamisesta sekä arviointi ja seurantajärjestelmien kehittämisestä ovat kannatettavia, joskin Väestöliitto haluaa korostaa yksilöllisen tarveharkinnan sisällyttämistä yksilön /perheen kotouttamispalveluja koskevaan määrittelyyn. Ihmisten oman äänen kuuleminen suunnitelmia valmisteltaessa on tärkeää.

Esityksen tavoitteena olevaa kotouttamisen edistämisen viranomaisvastuiden selkeyttämistä Väestöliitto pitää kannatettavana. Samoin kannatamme monialaisen yhteistyön kehittämistä hyvinvointialueiden kanssa, erityisen haavoittuvassa asemassa olevien maahanmuuttajien kotoutumisen tukena.

Väestöliitto suosittaa opetusministeriölle aktiivista roolia kotoutumisen edistämistä tukevassa ministeriöiden välisessä yhteistyöelimessä lasten ja nuorten kotoutumisen vahvistamiseksi.

Valmistelussa maahan muuttaneiden ja erityisesti maahan muuttaneiden naisten työmarkkina-asemaa on tarkasteltu kattavasti, erityisesti huomioiden naisten alhainen työllisyysaste.

Kotoutumislainsäädännön sekä kotoutumista edistävien palveluiden kautta voidaan vaikuttaa maahan muuttaneiden naisten työmarkkina-asemaan, vaikka laajempi yhteiskunnallinen konteksti osaltaan vaikuttaa työllistymiseen. Aktiivista työvoimapolitiikkaa sekä palkkatuen kohdentamista maahan muuttaneille naisille tulee tukea ja näiden vaikutuksia tutkia.

Väestöliitto painottaa järjestöjen roolia kotoutumisen tukena ja edelleen kotoutumisen ensi vaiheen jälkeen. Viranomaisten tulee systemaattisesti osallistaa paikallisia, alueellisia ja valtakunnallisia järjestöjä kotoutumistoimintaan sekä osoittaa voimavaroja järjestöjen kotouttamistyöhön. Monimuotoinen, ihmisläheinen järjestötoiminta tukee kotoutujia sosiaalisten verkostojen rakentamisessa uudessa kotimaassa ja vahvistaa osallisuutta suomalaiseen yhteiskuntaan. Esimerkiksi Väestöliitolla on vuonna 2022 maahan muuttaneille suunnattuja toimintamuotoja, ja lisäksi liiton eri palvelutoiminnot ovat avoimia niitä tarvitseville taustasta riippumatta (kielivalikoimaa pyritään jatkuvasti kehittämään):

- Womento-mentorointi, maahan muuttaneille korkeakoulutetuille naisille: Tuetaan Suomeen muuttaneita koulutettuja naisia löytämään osaamistaan vastaavaa työtä mentoroinnin avulla, toteutettu 11 vuoden ajan.
- ESR Tunnista kansainvälinen osaaja: Työnantajien DEI- kapasiteetin (diversity, equity, inclusion) kasvattamiseen sekä kansainvälisten osaajien työllistymisen tueksi; edistää välillisesti maahan muuttaneiden mahdollisuuksia työllistyä suomalaisiin yrityksiin asiantuntijatason tehtäviin ja myös niille aloille, joissa ei ole vielä työvoimapula.
- TASE 2: Tasa-arvo ja seksuaalioikeudet: tasa-arvo ja seksuaalioikeus-tietoa aikuisille kotoutujille: Vahvistetaan kotokouluttajien osaamista seksuaalioikeus ja tasa-arvokysymyksissä kouluttamalla tase-ohjaajia sekä ammattilaisia.
- Neuvontaa monikulttuurisissa perhe- ja parisuhteissa; sekä ukrainalaistaustaisten maahan tulleiden Walk in -tukipiste yhteistyössä järjestötoimijoiden kanssa
- Vaikuttamistyötä ja verkostoyhteistyötä kotoutumisen tueksi muiden toimijoiden kanssa (mm. järjestöjen, yritysten, kuntien, viranomaisten).

Perusmuotoinen tai monialainen osaamisen ja kotoutumisen perustarpeen arviointi ja kotoutumissuunnitelma

Kotoutumista edistävien palvelujen järjestämisen kokonaisvastuun siirtyessä kuntien ja hyvinvointialueiden vastuulle on huomioitava, että viranomaisvastuu on suunniteltava selkeästi ja yksiselitteisesti, varsinkin sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen meneillään olevassa siirtymävaiheessa. Hyvinvointialueiden toiminnan käynnistysvaihe sisältää riskin kotouttamisen uusien toimintamallien käyttöönoton viivästyemisestä ja siksikin uudistuksen seuranta ja tarvittaessa korjausliikkeiden tekeminen on tärkeää.

Väestöliitto pitää tärkeänä, että kotouttamislain uudistuksessa huomioidaan maahanmuuttoperusteista riippumatta kaikki maahan muuttaneet potentiaalisina kotouttamispalveluihin oikeutettuina tarveharkinnan mukaisesti.

Kotoutumissuunnitelman yksilöllinen kesto tulisi olla velvoittavasti tarveharkintainen erityisen haavoittuvien ryhmien kuten ihmiskaupan uhrien, yksin ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten, vammaisten henkilöiden ja vammaisen lapsen huoltajien osalta. Haavoittuvassa asemassa olevan kotoutuja-asiakkaan ilmoitusvelvoitteeseen liittyvistä viranomaisvastuista ja laiminlyönnin sanktioista on selkeästi ohjeistettava laissa.

Kotoutumissuunnitelman sisältyvien toimenpiteiden saatavuus kotoutujan asuinkunnasta riippumatta on yhdenvertaisuuden näkökulmasta huomioitava.

Työllistymisen tai yrittäjyyden asettaminen kotoutumissuunnitelmien keskeiseksi tavoitteeksi - muiden yksilöllisten tavoitteiden lisäksi - on hyvä muutos.

Työvoiman ulkopuolella olevien kotoutumissuunnitelman linkittäminen kuntien työllistymistä edistäviin palveluihin ja koulutuksiin on hyvä muutos.

Työ- ja toimintakykyä edistävien toimien lisääminen kotoutumiskoulukseen on hyvä muutos.

Kotoutumiskoulutus ja omaehtoisen opiskelun tukeminen

Kotouttamisjaksoon sisältyvien kieliopintojen laadun seuranta tulee edelleen kehittää, samoin kieliopintojen valtakunnallista saatavuutta sekä yksilöllisten, omaehtoisten opintopolkujen mahdollistamista ja työssäkävien kieliopintojen mahdollistamista.

Lakiehdotukseen sisältyvä kielitaidon arviointi tulee määritellä objektiivisesti, joustavasti ja suunnitelmallisesti.

Jatkuvan oppimisen periaatteen mukaan mahdollisuudet osallistua kielikoulutukseen tulee turvata niin, ettei siihen tule katkoja henkilön statuksen muuttuessa (esim. työllistyminen, lapsen hoitaminen kotona).

Väestöliitto esittää jatkossa selvitettäväksi, miten maahan muuttaneille asettavia vaatimuksia sekä suomen että ruotsin kielen hallinnasta julkisissa viroissa voitaisiin joustaa. Tällöin myös julkisiin virkoihin pääsy olisi kotoutumisvaiheen jälkeen mahdollista, kun hallitsee ainakin toisen kotimaisen kielen. Tällainen mahdollisuus rakentaisi osaltaan väestösuhteita ja luottamusta suomalaiseen yhteiskuntaan.

Yleiset kommentit kunnan kotoutumissuunnitelmaan ja monikielinen yhteiskuntaorientaatio

Lakiehdotukseen sisältyvä monikielisen yhteiskuntaorientaation sisällyttäminen kunnan vastuutehtäviin on myönteinen asia samoin kuin matalan kynnyksen ohjaus- ja neuvontapalvelujen järjestäminen. Lakiehdotukseen on määriteltävä järjestämistä vastuun laiminlyöntiin liittyvät sanktiot.

Alaikäisenä ilman huoltajaa tulleiden lasten ja nuorten palvelut

Väestöliitto kannattaa ehdotusta ilman huoltajaa olevien lasten hoivan, huolenpidon ja kasvatuksen järjestämisen siirtämistä sosiaalihuoltolain mukaiseksi palveluksi. Väestöliitto ehdottaa huomioitavaksi perhehoidon mahdollisuuden ilman tehtävän edellyttämää koulutusta silloin, jos kyseessä on lapsen sukulainen tai muutoin läheinen, lapsesta aiemmin huolta pitänyt henkilö ja järjestelyä voidaan pitää lapsen edun mukaisena. Tällöin koulutus järjestettäisiin perhehoidon aikana.

Kuntaan ohjaaminen

Valtakunnallisen kuntapaikkaohjauksen tavoitteita, sekä lakiin sisällytettävää kuntapaikalle ohjattavien alkuvaiheen palveluja Väestöliitto pitää kannatettavana.

Kunnan, hyvinvointialueen ja valtion tehtävät

Kunnissa tulisi päivittää kunnan työntekijöiden monimuotoisuusosaamista, erityisesti liittyen kotoutumissuunnitelmien laatimiseen sekä työllistymispalveluihin.

Työvoimapaalveluiden järjestämisvastuun siirtyessä kunnille myös korkeasti koulutettujen maahan muuttaneiden osaamisen tunnistamiseen on kiinnitettävä huomiota. Kuntien työvoimapaalveluiden työntekijöiden laajemmalle osaamisen päivittämiseksi rekrytointi- sekä monimuotoisuuskoulutuksilla on tarvetta erityisesti niissä kunnissa, joissa korkeasti koulutettujen maahan muuttaneiden määrät ovat suuria.

Kuntien kannustaminen tiiviiseen yhteistyöhön järjestöjen kanssa on hyvä asia, kuten jo edellä on tuotu esiin.

Valtion korvaukset

Laskennallisessa korvausjärjestelmässä olisi huomioitava kunnalle varhaiskasvatuksen järjestämisestä syntyviä kustannuksia, silloin kun kunnan järjestämän varhaiskasvatuksen piirissä riittävä %-osuus muita kuin kotimaisia kieliä puhuvia lapsia. Varhaiskasvatukseen sisältyvä oman kielen tuki olisi saatava korvauksen piiriin.

Väestöliitto painottaa lapsen oikeutta oppia kotona ja varhaiskasvatuksessa hallitsemaan oma äidinkieltänsä ja sen jälkeen tai sen rinnalla suomen tai/ja ruotsin oppimista varhaiskasvatuksesta alkaen. Väestöliitto huomauttaa, että myös mm. viittomakieli on tunnistettava äidinkieleksi. Monikielisyys on nähtävä yhteiskunnan rikkautena ja voimavarana, ja tätä voitaisiin jatkossa tukea myös merkitsemällä useampi kuin yksi äidinkieli väestötietojärjestelmään.

Tiedonsaanti ja tietojärjestelmä

Tietovarantojärjestelmän luominen on kannatettava ehdotus.

Yleiset kommentit muihin lakiehdotuksiin

Väestöliitto esittää huolensa tulkitsemisesta aiheutuvien kustannuksen korvaamisen rajoittamisesta kolmeen vuoteen turvapaikanhakijoiden ja neljään vuoteen kiintiöpakolaisten osalta. Lisäksi olisi pohdittava, asettaako ehdotettu vuosirajoite nämä ryhmät eriarvoiseen asemaan, mikä on lakiehdotuksen peruseriaatteiden vastaista. Lakiehdotuksen tätä kohtaa olisi väljennettävä.

Tulkitsemisesta aiheutuvien kustannusten korvaamista tulisi olla mahdollista hakea myös harkinnanvaraisesti niissä tapauksissa, joissa oppimisen haasteet tai muu kotoutuja-asiakkaaseen vaikuttava merkittävä seikka sitä edellyttää.

Vaikutusten arviointi ja muut perusteluja koskevat huomiot

4.2.3.4 Vaikutukset työllisyyteen ja työelämään

Valmistelussa maahan muuttaneiden ja erityisesti maahan muuttaneiden naisten työmarkkina-asemaa on tarkasteltu kattavasti, erityisesti huomioiden naisten alhainen työllisyysaste.

Kotoutumislainsäädännön sekä kotoutumista edistävien palveluiden kautta voidaan vaikuttaa maahan muuttaneiden naisten työmarkkina-asemaan, vaikka laajempi yhteiskunnallinen konteksti osaltaan vaikuttaa työllistymiseen.

Helsinki, 13.6.2022

VÄESTÖLIITTO RY

Eija Koivuranta
toimitusjohtaja